

Min barndom i Thisted Landsogn

af H. P. Myrup

Artiklen tegner billedet af en lærerfamilie i landsbyskole i årene fra omkring 1930 indtil begyndelsen af 1940'erne. Med stor indlevelse og med humor skildrer forfatteren sine forældre, søskende og en del af sognets beboere på en tid, hvor læreren havde en central position i lokalsamfundet. Artiklen fortæller også om forholdene i de første besættelsesår, hvor dele af skolen var besat af tysk militær, der etablerede en brevuestation i skolegården.

Jeg er født i den gamle Tingstrup skole i marts 1924. Skolen bestod af en række bygninger langs en stor skolegård og en nyere skolebygning på tværs heraf med to klasselokaler. Mine forældres fælles baggrund var, at de begge var født i en landsbyskole. Far kom fra det fattige klitsogn Hjortdal og mor fra det sluttede bondesamfund i Kåstrup ved Hillerslev. Derfor var det for dem begge helt selvfølgeligt, at skolen var landsbyens naturlige midtpunkt, og at hele lærerfamilien ved sin opførelse måtte leve op til de forventninger, der følger heraf. Hvis jeg havde lavet gale streger sammen med mine kammerater, blev jeg derfor prompte belært om, hvad lærerens søn kunne tillade sig og navnlig om, hvad han ikke kunne tillade sig. Lektionen blev regelmæssigt afsluttet med en påpejning af, at

jeg ikke måtte ødelægge skolens forhold til hjemmene. En aften legede mine søskende og jeg helt vidunderligt, men desværre også noget støjende, i haven. Dette harmonerede bestemt ikke med, hvad omgivelserne havde grund til at forvente, og legen blev derfor brat afsluttet ved fars indblanding.

For min mor var det en selvfølge, at hun ilede til undsætning, når nogen i nabolaget trængte til det, og denne tætte kontakt betød, at hele familien havde kendskab til stort set alt, hvad der skete omkring os. Mor blev rigt belønnet for sin store indsats. I sine sidste leveår, da hun var syg og sengeliggende i hjemmet på Wintersmøllevej, strømmede de gamle naboer til på visit, og mor kunne på den måde bevare sin tætte kontakt med alt, hvad der skete i det gamle nabolag. Da mor døde, skillingede de gamle naboer i øvrigt sammen til en smuk gravsten med inskriptionen »fra venner« – noget helt usædvanligt for egnen på den tid.

Tingstrup skole.

Mors hverdag

Mors hverdag var travl. Tidligt op om morgenen, tænde op på komfuret og i stuen, vække mand og børn og få hele banden fodret af og sendt af sted. Mor tændte også op i skolestuens ovn, hvad jeg syntes var forkert. Derfor påtog jeg mig den opgave, indtil min søde

mor begik en fatal fejl. Når vi havde gæster, sad mændene efter den tids skik i den daglige stue ved spisebordet, og de spillede normalt Whist, medens kvinderne sad i den pæne stue med deres håndarbejde. Det var blevet mig betroet at servere sodavand for damerne, og medens jeg var i gang med det, hørte jeg til min rædsel, at mor stolt og glad fortalte, hvor fantastisk sød og dygtig, jeg var til at hjælpe hende med morgenarbejdet. Den rolle passede ikke til mine ønsker om, hvilket image jeg skulle have, for det drejede sig jo om »kvindearbejde«. Den dag i dag er jeg ked af, at jeg afbrød min medvirken i disse morgensysler.

Vi havde alle vore pligter uden at være overbebyrdede. Den travleste var og blev mor, selv om hun havde en ung tjenestepige til hjælp. Så snart morgenmåltidet var afviklet, gik det på livet løs med rengøring, madlavning, syltning og hvad ved jeg. Klokkeren tolv skulle dagens varme middagsmad være på bordet, og altid med to retter, undtagen om lørdagen, hvor der kun var een. Den dag var der nemlig ekstra formiddagstravlt med rengøring. Jeg kunne ikke fordrage lørdage. Min lillebror Svend Erik var ikke god til at passe spisetiden, og når jeg glubende sulten kom hjem fra realskolen i Thisted klokken tolv præcis, hændte det jævnlige, at jeg blev sendt ud at finde ham, hvor han nu befandt sig i nabolaget. Jeg var ikke nogen rar storebror, når jeg fandt ham og gennede ham hjemad i løb.

Når middagsmaden var spist, og der var vasket op og ryddet op, var der endelig tid til, at mor kunne tage sig et hvil; men sofaen i den daglige stue, som jo bortset fra køkkenet var det eneste opvarmede rum i huset, var optaget, indtil far begyndte i skolestuen igen klokken et. Imens hyggede mor sig knælende på en stol ved spisebordet – en stilling, som var god for hendes ryg. Senere var det mors

tur til at slappe af på sofaen. Det skete til tonerne af radioens middagskoncert – normalt transmission fra en frokostrestaurant i København. Hvis vi stadigvæk var hjemme, var vi faktisk meget stille, medens det stod på. Realskolens middagspause var på en time og tyve minutter, og selv om der var to km. at cykle, kunne man godt nå at hygge sig med lidt læsning i stuen. Om tirsdagen, når »Familie Journalen« kom, var der knivskarp konkurrence mellem os søskende om at komme først til mølle.

Efter middagshvilet nettede mor sig og skiftede tøj, før hun gik løs på eftermiddagens gøremål. Det gjorde indtryk på mig, at mor hver dag måtte stå ved husets eneste vask i det kolde bryggers og skylle næsehule og svælg igennem med saltvand ved hjælp af en primitiv sprøjte. Jeg er sikker på, at mor led under en form for allergi, som nutildags kunne have været kureret; men det kendte man ikke til dengang. I stedet havde mor mistet lugtesansen, hvilket bl.a. betød, at mor havde svært ved at smage maden til med krydderier. Altså blev vores mad ikke krydret.

I hjemmet blev der talt »købstadmål«; men når mor talte med naboer, slog hun over i uforfalsket »thybo-dialekt«. Det irriterede mig, fordi det var bondsk, og fordi især ens mor helst skal være helt uden »fejl«; men mor havde fra sin barndom i Kåstrup været vant til, at sådan var nu engang sproget mellem naboer. Skinhellige jeg talte faktisk samme sprog med legekammeraterne, og senere i gymnasiet kunne jeg til min dansklærers overraskelse rette fejl i lærebogens »jydsk« og få rettelsen godkendt af lærebogens forfatter.

Mor og far var yderst blufærdige. Selv om de havde det godt sammen og holdt meget af hinanden, var fysisk kontakt i andres nærvær ikke deres stil. I det højeste kunne de tage hinanden i hånden en gang imellem, når de spadserede sammen. For mors vedkommende

gav blufærdigheden sig også udslag i, at når hun en sjælden gang undte sig selv en badetur til Limfjorden, insisterede hun på at tage alene til et sted, hvor der ikke var andre badende. Far var en rigtig havbo, så han kunne ikke fordrage strandbadning. Kun en enkelt gang, hvor vi havde lånt moster Dinnas og onkel Dams sommerhus i Løkken, lod far sig narre i badebukser og ud vandet, og det fortrød han, for naturligvis blev hans uherdede hud slemt solskoldet.

Klokken atten var det igen spisetid med fladt smørrebrød og tynd the, som man nu brugte det dengang. På det område som på alle andre gælder det, at der aldrig manglede noget vigtigt i hjemmet; men at der var nul luksus. Far fik som den eneste normalt et kogt æg, og tro det eller lad være: for os unger var det en ære at få lov til at »slå hatten af« fars kogte æg og spise den smule hvide, der var i den.

Kønsrollerne

Forklaringen på, hvad »kvindearbejde« var, skal søges i det gammeldags kønsrollemønster. Pigerne skulle hjælpe med »det huslige«, som det var defineret dengang. Og drengene havde andre pligter. Mine omfattede bl.a. at hente vand og brænde og at hugge og save brænde. Det lyder måske nemt; men vejen til brønden gik uden om lærerboligen og tværs over skolegården, og brønden var dyb. Det betød, at den uisolerede jernstang på den håndtrukne pumpe gik tungt, hvilket selvfølgelig var gavnligt for udviklingen af mine armmuskler; men tjansen var ikke rar – især ikke om vinteren, når pumpestangen var frostkold, og de sjatter, man uvægerligt sommetider fik om benene på vej ind med vandspanden, var iskolde. Fremstilling af »kvas« til komfuret med økse kunne jeg bedre lide, selv

om det var betydelige mængder, der skulle til, og selv om det var en lang vej at slæbe komfurbrændslet ind til den store trækasse ved siden af komfuret. Ved siden af den havde vandspanden sin plads, og når man var tørstig, dyppede man en øse i spanden og drak det dejligt kolde vand – af øsen. Der var mange træer i haven, så der kunne blive meget brænde og en del af grenene var så tykke, at de skulle saves. Jeg kan endnu fornemme, hvor træls det følte, at saven skar sig så langsomt igennem de tykke grene.

Havearbejde var både mande- og kvindearbejde; men også her var der forskel. F.eks. var havegravning rent mandearbejde, og desværre kunne far i den grad ikke fordrage det, at han var sur, når vi gravede sammen – hvor det ellers plejede at være hyggeligt og sjovt at være sammen med far. Det hændte, at jeg frivilligt og helt ulønnet hjalp med at grave have hos andre, hvis man altså havde det sjovt, medens man gravede. Det hændte desværre også, at jeg ligesom far var sur over at skulle arbejde i haven, og det var jo ikke rart for min lillebror Svend Erik, der naturligvis var min makker.

Både Svend Erik og jeg var helt fortrolige med staldarbejde, fordi vore legekammerater skulle være færdige med deres daglige dont, før der var tid til leg. Det hændte ikke sjældent, at en af vore kære søstre under måltidet og vendt mod ham eller mod mig sagde: »Puha – du lugter af stald!«.

Fars hverdag

Fars dagligdag var ikke nemmere. Skolen var en såkaldt fireklassers landsbyskole med en lærer og en lærerinde. Om vinteren gik de store i skole fire dage om ugen og de små to dage – om sommeren var det lige omvendt, for de store havde jo pligter rundt om på gårdene.

Om lørdagen sluttede undervisningen dog klokken tolv. Børnene gik et år i 1. klasse og to år i hver af de følgende tre. Lærerinden havde 1. og 3. klasse til alt og læreren havde tilsvarende 2. og 4. klasse til alt. Undtagelsen var gymnastik, sløjde (for drenge) og håndarbejde (for piger), hvor lærerinden havde alle timer med piger og far alle drengetimerne. Da der efterhånden var ca. 20 børn pr. årgang betød det, at far underviste to klasser af den størrelse ad gangen. 39 konfrontationstimer om ugen plus vistnok 6 timer gymnastik og sløjde efter normeret skoletid. Det generede mig meget, når jeg under besættelsestiden med al dens gru var hjemme på ferie, at far ofte lå udmattet på sofaen og konstaterede, at »verden er en jammerdal«. I dag forstår jeg udmærket hvorfor. Far var en uhyre dygtig og ambitiøs lærer, og derfor var hans arbejdsbyrde overvældende. Hermed er det også forklaret, hvorfor mor og ikke far tændte op i skolestuens ovn om morgenen. I øvrigt var far som de fleste mænd dengang mandschauvinist. Han var vildt forarget over, at lærerinden, som i øvrigt også var meget dygtig og ambitiøs, og han principielt fik samme løn. Far hæftede sig ved, at hun fik udbetalt lidt mere, fordi hendes lejlighed var mindre og derfor billigere.

Far havde også den opfattelse, at hans sønner skulle have en uddannelse, og at pigerne så kunne komme til i anden omgang, hvis de stadigvæk havde lyst til det, hvilket i realiteten var ensbetydende med, »hvis de stadigvæk var ugifte og dermed uforsørgede«. Det var mere end svært for min meget velbegavede og flittige storesøster Anna at acceptere den holdning; men det må siges til fars forsvaret, at han var på linie med folk flest, og at han anså det for et meget stort problem at financiere sine to sønners uddannelser. Financieringen bestod såmænd i at kautionere for et sparekasselån; men selv det var faktisk et

problem, for man kunne jo ikke kautionere for mere end man var »god for«. Af samme årsag havde jeg dårlig samvittighed ved at hæve penge af mit studielån, på trods af at det i de første studieår repræsenterede min eneste væsentlige mulighed for at skaffe penge. Så snart jeg fik mulighed for det, havde jeg da også mere end travlt med at tilbagebetale det beskedne beløb, som jeg trods alt havde måttet hæve.

Hvor afholdt far var som lærer, fremgår af en episode refereret af moster Anna. På grund af tandpine måtte far sende børnene hjem fra skole i utide, og da moster spurgte, om ikke de var glade for det, lød svaret »jo men det er bare så synd for læreren«.

Både far og mor elskede os højt, og de var gode til at opdrage os, selv om det sommetider kneb lidt for mor at udholde den tummel, som vi kunne frembringe dagen igennem. Specielt var jeg tit slem til at gå over stregen og fremkalde et hidsigt anfald hos mor. Det blev annonceret med et: »Så til søs da også!« – der kunne også ryge en hastig (og velfortjent) lussing med. Far var altid ligevægtig – måske fordi han ikke havde os om sig dagen igennem. Jeg længtes altid efter, at far skulle komme hjem fra skole klokken 16, og jeg syntes, at jagtsæsonen, hvor far tit kom meget senere hjem, var ulidelig lang.

Vores daglige tilværelse

Vores daglige tilværelse i Tingstrup skole forløb altså stille, roligt og meget beskyttet. Mor og far blev gift i 1921, og vi børn var så nært jævnaldrene, at vi virkelig havde glæde af hinanden. Vi var født i 1923, 1924, 1925 og 1929, så især Anna, Karen og jeg var jævnaldrene. Svend Erik var på godt og ondt lillebror i flokken; men han var utroligt loyal, og han vovede endda tid til anden at blande sig i

Lærerfamilien i Tingstrup.

mine slagsmål, når det kneb for mig. Ved siden af de ukomplicerede glæder var der også en helt naturlig rivalisering. Anna var så dygtig til alting, og Svend Erik var så lille og kær (og overbeskyttet). Derfor fandt Karen og jeg som midterbørnene nemt sammen under devisen, at de andre var alt for forkælede. Det betød selvfølgelig ikke, at Karen og jeg ikke kunne ryge i totterne på hinanden. I førskolealderen irriterede det mig grænseløst, at Anna kunne så meget, jeg ikke kunne. Hun kunne f.eks. læse højt for os analfabeter af tegneserierne i Familie Journalen. Jeg har nok været omkring 5 år, da jeg under leg på vores store rummelige loft fandt ud af, at jeg fysisk var blevet stærkere end min storesøster. Det blev fejret ved, at jeg jagtede den stakkels pige rundt og rundt om den skorsten, der stod midt i loftsrummet.

Fra loftet førte der en primitiv trappe af den slags, der kan vippes op under loftet, ned til bryggerset, og den spillede ofte en rolle i vores lege. Da jeg var vistnok fire-fem år, faldt jeg på hovedet ned af bryggerstrappen og vred en skulder af led. Lægen kunne ikke rigtig få skik på den, og der kom bl.a. en sygeplejerske for at give skulderen massage. Det virkede ikke ret godt, bl.a. fordi jeg sparkede hende. Dengang fandtes der slægter af »kloge mænd«, hvori børn helt fra de var små, lærte at kunne føle, om menneskeknogler i en skindsæk var sat rigtigt sammen. Sådan en »klog mand« fandtes der i Hurup, og mor tog mig med i toget og rejste derhen. Han ordnede min skulder med et snuftag; men det var ikke engang det lykkeligste ved rejsen. Jeg husker kun den store fryd ved at have mor helt for mig selv i togkupeen, og

hun gav mig vistnok oven i købet slik og roste mig, fordi jeg ikke havde været bange.

Hjemmets indretning

Vores hjem var en embedsbolig, og selv om mine forældre havde gjort, hvad de kunne indenfor rimelige grænser, bar det præg af at være indrettet med en ufattelig grad af uforstand. Bygningen var lang og orienteret nord-syd. Den trediedel, der lå i nordenden var lærerindens. Resten var vores.

Bygningen var lagt på skolegårdens vestside og vores have på østsiden. Herved opnåede man, at det alligevel ikke var en havebolig, og at alle stuerne af hensyn til den nødvendige kontakt med skolegården vendte mod øst. Køkken og soveværelse vendte mod vest, og for at det ikke skulle være løgn havde sydgavlen ingen vinduer i stueetagen. Ville man have indendørs eftermiddagssol efter

skoletid, måtte man ty til køkkenet. Loftsetagen stod med udækkede teglsten, bortset fra, at der var et værelse (med kakkelovn) til pigerne i sydgavlen, og at der senere blev etableret et kvistværelse (uden kakkelovn – men der var jo alligevel ikke råd til at fyre, undtagen i den daglige stue) til Svend Erik og mig mod vest. Når hertil kommer, at det hele var uskønt, bygget af dårlige materialer og uisoleret, får man en fornemmelse af den karrige ånd, der »i gamle dage« beherskede landsby-skoler. Far fortalte, at entreen var utapetseret og kalket, da han flyttede ind. Han fik ved hjælp af list lavet om på det. Under besøg hos far havde sognerådsformanden hængt sin sorte frakke i entreen. Far listede ud og gned den grundigt mod væggen, og minsandten om ikke der blev bevilget tapet til entreen.

Boligen var fugtig og usund, og vi led langt oftere af forkølelse og halsbetændelse end rimeligt var; men sådan havde naboernes børn det også, så det tænkte vi aldrig over før se-

Lærerboligerne.

ner. Senere vil sige, da vi på realskolen fik kammerater, der kom fra nybyggede landsbyskoler.

Langs med skolegårdens vestside lå i forlængelse af lærerboligen gymnastiksalen i den oprindelige skolebygning, der var bygget om, så den rummede toiletter (i form af lokummer) dels til skolens elever og – tro det eller lad være – et lokum til hver af de to lærerboliger. Far havde dog fået etableret et om muligt endnu mere primitivt natlokum uden lys i boligens bryggers. Desuden rummede den gamle skolebygning et hønsehus til brug for lærerfamilien, en overdækket legeplads og to hestestalde, hvis tilstedeværelse skyldtes hensynet til, at gymnastikhuset også var tænkt som forsamlingshus, d.v.s. som et sted, hvor man kunne mødes til møder og fester. Af samme årsag var der indrettet et primitivt køkken i gymnastikhuset. Den ene hestestald var i min barndom blevet til vores cykelskur samt rullestue, og den anden til »grusmændenes« rum – et begreb, som jeg vender tilbage til.

Skolens indretning og funktion

Den ny skolebygning, der var opført omkring 1920 kort tid efter fars ansættelse, lå vinkelret på de andre bygninger og dannede således afslutning mod nord af den meget store skolegård, hvoraf hovedparten var belagt med skarpe flintesten. Tilskadekomne albuer og knæ hørte til dagens orden, og hvem andre end lærerens kone fungerede som barmhjertig samaritan med borvandsafvaskning og forbindelse samt ikke at forglemme: med en småkage til at trøste den skadelidte med. I hver ende af skolebygningen var der et rummeligt og sollyst klasselokale med tilgrænsende varmekammer og i bygningens midte

var »gangen« med bænke og plads til børnenes overtøj. »Gangen« var delt i to af en lav skillevæg, så også her havde man sikret sig, at lærer og lærerinde ikke behøvede at blande sig i hinandens sager. De to så meget lidt til hinanden både tjenstligt og privat, og talte næsten ikke med hinanden, hvilket nok var årsagen til, at de mig bekendt aldrig var uvenner. De to varmekamre fungerede ved, at der var en god stor koksovn i hver af dem, og ved, at varmen cirkulerede mellem skolestue og varmekammer via en lukkelig rist foroven og en tilsvarende forneden i kammeret. Lærerinden mente, at det gav gulvtræk, hvis den nederste rist blev åbnet, så hun lukkede den altid. Altså kunne varmen ikke cirkulere, som den kunne i fars skolestue, der modsat hendes var dejligt varm. Måske var dette problem det, som min kære far havde sværest ved at affinde sig med, for som han gang på gang fremhævede: »Hun bruger jo dobbelt så mange koks som jeg, hvilket (efter hans mening) vel også var at forvente i betragtning af, at hun er kvinde«. I øvrigt lagde far ikke skjul på, at han respekterede lærerindens faglige kompetence, men ikke hendes mangelfulde evne til at holde styr på en klasse. Kan det på den baggrund undre nogen, at lærerinden havde betydelige disciplinære problemer med mig i de tre år, hvor jeg hørte til hendes klasse?

I skole hos far

Modsat havde jeg det pragtfuldt i de to år, hvor jeg gik i fars klasse. Far var livlig, inspirerende og fyldt med godt humør. Han gik ikke af vejen for at narre sine små elever, der ofte troede ham i besiddelse af overnaturlige evner. Når han forlod klassen for at passe fyret, kunne han gennem de nævnte riste skimte lidt af klasselokalet og høre næsten

alt, hvad der foregik i dette. I klasseværelsets øverste ende stod et skab med glasruder i lågerne, og når han gik frem og tilbage, medens børnene skrev, kunne han med ryggen til observere, hvad der skete. Den viden, han fik på den måde, blev administreret med omtanke, og den var utvivlsomt medvirkende til, at han uden skældud, endsige korporlig afstraffelse, altid havde perfekt ro og lydhørhed i klassen. De mindste børn troede faktisk på ham, når han betroede dem, at han havde øjne i nakken. Desuden var far en mesterlig fortæller f.eks. af det gamle testamente og af Danmarks sagnhistorie. Den dag i dag kan jeg huske meget af, hvad han berettede. Når jeg kom op at toppes med en af de andre drenge, fik den anden naturligvis altid medhold. Det fandt jeg dybt uretfærdigt; men selvfølgelig havde han ikke noget valg, når det oven i købet ofte var mig, der havde yppet kiv.

Skolegård og have

Skolegårdens østside var afgrænset af en enorm tjørnehæk, som læreren (og hans sønner) holdt smukt klippet. Hinsides hækken og altså alt for langt væk fra boligerne var lærerens og lærerindens haver. Især vores var urimeligt stor med gammeldags pasningskrævende blomsterhave, stor køkkenhave, endnu større frugthave og vældige omgivende hegn. Ved køkkenhaven lå hønsehuset, som jeg hver aften skulle lukke for at hindre rævens adgang. Mor kurerede mig grundigt for demonstrativ surhed ved at besvare min surhed med en bemærkning om, at hun syntes, at det var synd for hønsene, at jeg var sur. Fordi, sagde hun: »Hønsene er de eneste, der er bange for dig«.

Ved den store tjørnehæk i skolegårdens østside var der på en forhøjning opstillet en stor mindesten med ordene: »Mindes skal i

fremtids dage. Sønderjylland kom tilbage«. Den blev i sin tid fundet på marken ved siden af skolen, og far havde meget pædagogisk fået trillet den på plads med skolebørnenes hjælp. Stenen spillede en meget stor rolle som legeplads både i skoletiden og udenfor, og den var af den grund altid ganske blankslidt.

Far som lærer

Far kunne, modsat mange andre landsbylærere, ikke drømme om at udnytte skolebørnene som arbejdskraft; men der var dog en enkelt undtagelse. Da han i sin tid tiltrådte sit embede, som var blevet ledigt, fordi de store drenge havde forjaget hans forgængere, var viktualiekælderen i lærerboligen fyldt med store snegle. Magten blev flyttet fra eleverne til læreren ved hjælp af en solid stok, som han vel at mærke efter kort tids forløb kunne afskaffe definitivt, og et tæt samarbejde mellem far og de store drenge, først om snegleudryddelse og siden om skolearbejde, kunne tage sin begyndelse.

Far var stolt og sikker på sit eget værd, og alligevel var han utroligt sårbar overfor kritik eller indblanding. Følgende hændelse er typisk for ham. Gennem mange år havde far uden løn, men naturligvis med sognerådets velsignelse, holdt aftenskole især for tjenestepiger og karle, der var fra andre sogne. De sang danske sange og dyrkede Danmarks historie. Desuden lærte han dem at regne og læse, hvad mange af dem ikke havde fået lært der, hvor de kom fra. På et tidspunkt kom der en ny aftenskolelov, hvorefter lærerne skulle have betaling for arbejdet, og sognerådet skulle i den anledning nedsætte et tilsynsråd. Desværre kom dette råd til at bestå af mennesker, som far ikke havde spor tillid til, og endnu mere beklageligt meddelte rådet pr. brev, at det på en nærmere angivet aften ville

komme til stede for at inspicere aftenskolen. Far meddelte dem – ligeledes pr. brev – at de var velkomne til at møde op og overvære aftenskolens lukning. De kom aldrig, og far fortsatte som ulønnet aftenskolelærer. Jeg må tilstå, at jeg på universitetet har oplevet lignende reaktioner fra min egen side, og jeg kan endnu høre fars fnysen, medens han travede op og ned af gulvet, over at disse tåber troede sig i stand til at vurdere hans arbejde.

I andre situationer var han ikke nær så sikker på sig selv. Fars sangstemme var ikke god, og det havde i sin tid været svært for ham at få embede, som det hed dengang, fordi eksamenskaraktern i sang ikke kvalificerede ham som kirkesanger. Selv om skolen lå i et sogn uden egen kirke, var far selvskreven som ceremonimester og forsanger ved bryllupper, konfirmationer og lignende i nabolaget, og det klarede han normalt med glans, fordi han var dygtig til det hele undtagen til sangen, som mor til gengæld var god til. Engang indtraf den katastrofe, at mor var syg ved en celeber lejlighed, og fars traven op og ned af gulvet begyndte endnu en gang, men nu med ordene: »Hvordan skal jeg dog klare mig uden dig, Dagmar«.

Grusgraven

Vest for lærerboligen var der plantet en lille plantage af sitkagran, hvis nåle stikker helt infamt. Nord for plantagen, men stadigvæk på skolens grund, var der en grusgrav. Det var en kommunal beskæftigelsesforanstaltning for arbejdsledige, som altså, hvad enten de havde lyst eller ej, måtte optræde som »grusmænd«. De betød utroligt meget for mig, fordi de i lange perioder blev mine daglige omgangsfæller. Den ene af de to hestestalde blev udenfor grusmændenes »sæson« brugt som oplagsplads for deres materiel, og

indenfor sæsonen var den deres frokoststue, hvor de spiste deres medbragte madpakker med mig som næsten daglig tilskuer. Den dag i dag er det en gåde for mig, hvordan disse samfundets stedbørn kunne have et så ukueligt humør. I frokostpausen sang de ofte lystige viser for hinanden, og jeg husker tydeligt, at en af dem en dag udbredte sig om, hvor meget han glædede sig til at komme hjem, for den dag skulle de have stegte godben. Det var dengang en ret, der omtrent blev betragtet som slagteriaffald. Deres måde at være på betog mig i den grad, at mit ønske for fremtiden var at blive arbejdsmand. Det passede naturligvis dårligt med mine forældres ambitioner, og da tiden nærmede sig, da jeg særdeles modvilligt skulle til optagelsesprøve på Thisted Kommune Mellem- og Realskole, begik min far derfor en pædagogisk genistreg. Han købte noget for mig helt utroligt, nemlig en fabriksny cykel og anbragte den i loftsrummet ved siden af skolens sløjdløkkale. Derefter fik jeg besked om, at når jeg var færdig med at grave en een meter dyb grøft hele vejen rundt om vores store frugtplantage, som lå i nordenden af vores have, ville cyklen være min. Enhver drøm om at leve som arbejdsmand forsvandt som dug for solen, medens jeg helt alene gik i gang med det store projekt, hvis formål angiveligt var at hugge rødderne fra de store træer i hegnet over, så de ikke kunne suge vandet væk fra frugttræerne. Heldigvis gav drømmens forsvinden plads for kreative tanker, og jeg fik den gode ide at bilde mine legekammerater ind, at jeg havde opnået tilladelse til, at vi måtte grave skyttegrave og lege soldater i vores have. Det hjalp, og jeg var herefter meget spændt på, om jeg ville være i stand til at bestå den dengang obligatoriske optagelsesprøve til »realskolen«.

Grusgraven, der jo kun undtagelsesvis var i brug, var i øvrigt en glimrende legeplads,

hvor vi kunne bygge rigtige cykelbaner med hævede skarpe sving, og om vinteren dannede der sig ofte meget store vandpytter, som frøs til og blev til skøjtebaner.

Vores påklædning

Nedenfor ses det, hvordan vi så ud til dagligt brug. Vi er alle fire på tur til Nors sø, og vi var som næsten alle børn dengang klædt frygteligt upraktisk på. Som helt små var vi ofte, som Svend Erik, plaget med hellange uldne strømper og korte bukser, og senere blev vi drenge udsat for en skrækkelig opfindelse ved navn »plusfours«. Den bestod af poseformede bukser, som nåede til lidt under knæene, og den blev supleret med »sportsstrømper«, som også gik omtrent til knæene. Et gennemgående træk ved vores påklædning var, at der altid var åbne steder, hvor sne og kulde kunne få kropskontakt. Fodtøjet var ligeså skrække-

ligt, idet det om vinteren bestod af uisolerede gummistøvler. Selv om disse blev foret med uldne strømper, var de afskyeligt kolde; og de blev brugt til alle udendørs gøremål, selv til skøjteløb. Skøjterne var beregnede til at blive spændt fast på en solid lædersål, så vi måtte fastgøre dem til gummisålerne med læderremme. De lidt større børn var plagede med kopier af de voksnes tøj, hvilket for drengenes vedkommende var den traditionelle habit. En enkelt undtagelse fra elendigheden var den såkaldte »nansenhue«. Den var inspireret af og opkaldt efter polarforskeren Nansen, og den var en læderhue med en lun pelskant, som kunne foldes ned om ørerne. Mine kammerater brugte træsko, og det ville jeg også gerne gå med. Men det måtte jeg ikke for mor.

Også vores spisevaner måtte naturligvis være ret spartanske, uden at der manglede noget væsentligt. Vi oplevede det som en vild luksus, at der søndag morgen vankede et

Søskendeflokken: Hans Peter, Anna, Svend Erik og Karen.

rundstykke til hver, oven i købet med smør – »mejerismør« kaldte vi det, for til daglig spiste vi margarine, simpelthen fordi det var billigere. Om vinteren var der morgenkoldt overalt i huset, og derfor var det et stort problem, at smørret var så hårdt.

Den årlige juletræsfest

For normale voksne står barndommens jul i et eventyrligt skær, og sådan har vi søskende det også. Et år blev dansen om juletræet ødelagt af, at der gik ild i Karens hår; men for os var der hvert år en særlig begivenhed, nemlig juletræsfesten for skolens elever og deres forældre. Den blev holdt i gymnastikhuset, der i den anledning blev søgt opvarmet med en bogstavelig talt rødglødende kakkelovn. Mine forældre og ganske få andre par lagde et vældigt arbejde i forberedelserne, der ikke blev lettere af, at der skulle spares. F.eks. blev alle lysene til træet, fordi der ikke var penge til lysestager, spiddet på et stykke ståltråd, der var glødet ved hjælp af en blæsebrænder. Desuden skulle der pakkes en godtepose til hver, tages imod kager til de to kaffeborde for voksne og mange andre ting. For mig var forberedelserne næsten lige så spændende som selve festen, undtagen en enkelt gang. Da løb jeg nok så klodset imod den glødende kakkelovn og fik et ordentligt brandsår på en kno. På knoen var der en grim vorte, som blev svedet væk, og det mærkelige er, at de ca. 40 andre vorter på min højre hånd herefter forsvandt af sig selv. De havde ellers generet mig grundigt, bl.a. fordi det faktisk hændte, at voksne insisterede på at trykke min venstre hånd til goddag for at undgå den vortedækkede højre hånd.

Det var vigtigt for far, at også børnene fra »missionske« hjem kunne deltage i festen, og derfor måtte der ikke være instrumental mu-

sik. Altså trænede far indlæring og afsyngning af de gamle sanglege, der erstattede den forbudte dans. Sanglegene var et stykke dansk kultur med bl.a.: »Munken går i enge«, »Jeg gik mig over sø og land«, »Og rask med ræven hen over isen«, »Tyv ja tyv det skal du være, for du stjal min lille ven« og »Der brænder en ild«. Legene var vel egentlig beregnet for halvvoksne unge og ikke for børn, og vi forstod knap nok teksterne; men de fungerede, og der blev sunget for af far og et udvalgt lille kor – alle stående på en bænk. Ind imellem blev der opsendt en raket, hvilket skete ved, at alle børnene trampede i en hurtigere og hurtigere takt kulminerende med et højt hurraråb. Den med raketterne havde jeg stor glæde af, da jeg var fungerende julemand for samfundsfagenes kantine på Århus universitet. Ofte kunne far for øvrigt næsten ikke tale i et par dage efter festen.

Befolkningen var delt ret skarpt i to: de »missionske« og de andre. Derfor blev der arrangeret to kaffeborde under forsæde af hver sin præst. Ved kaffen blev der samlet ind til dækning af udgifterne, og et eventuelt overskud blev sat i banken til imødegåelse af næste års mulige underskud. Lærerinden var altid bortrejst hele julen og kunne altså ikke medvirke. I øvrigt bortfaldt festen mig bekendt, da far blev pensioneret.

Skolens besættelse og vagthunden

Under besættelsen var Tingstrup skole i vistnok henvend 2 år besat af den tyske »Værnemagt«. Det var intet mindre end en katastrofe for min familie. Besættelsesstyrken var på knapt en halv snes mand, og dens tjeneste bestod i at drive en brevuestation.

I skolegården var opstillet et antal dueslag, som lignede jernbanevogne. Duerne blev på

De tyske dueslag.

en motorcykel med sidevogn kørt passende langt væk og fandt så hjem til det rigtige dueslag.

Det værste ved det hele var måske tyskerenes meget bidske vagthund – en dresseret airedaleterrier. Når den var lænket, gav den voldsomt hals ved den mindste forstyrrelse, og når den var løs, angreb den hurtigt og lydløst alle uvedkommende.

Det gik af og til ud over skolebørn eller naboer; men det gik især ud over min familie, som ikke kunne gå ud om aftenen. Far mente, at også jeg skulle holde mig indendørs, når det var mørkt. Det passede mig bestemt ikke, og jeg besluttede at tugte hunden, så den blev bange for mig. Den sydligste ende af skolegården var bevokset med græs, medens resten var belagt med de omtalte løse flintesten. Min plan gik ud på at komme hjem i mørke på cykel, køre hurtigt hen over græsset til kanten af grusbelægningen, springe af cyklen, løfte denne højt over hovedet og klappe den ned over hunden, når jeg kunne høre på gruset, at den angreb. Der var man-

gel på læder, og derfor gik vi med jernbeslåede støvler. Planen fungerede perfekt. Hunden blev fanget under cyklen og gennemsparket, og jeg slap indenfor, før værnemagten ilede hunden til undsætning. Herefter angreb hunden mig aldrig, og jeg kunne som det eneste familiemedlem færdes helt frit, også når hunden var løs.

Min søster Karen havde sin private måde at straffe vores indespærring på. Hun åbnede et loftvindue på klem og mjavede eller sagde ganske sagte: »yk-yk!«. Det udløste en rasende gøen, hvorefter soldaterne blev udkommanderet til med fakkellygter i hænderne at gennemsoge skolegården og haven. Imens stod min søde søster og glædede sig til næste omgang, som hun startede på samme måde, så snart alarmen var afblæst.

Tyskerne som naboer

Det var et ekstra problem for far, at han ikke kunne tale tysk. Det var især slemt i en situa-

tion, hvor tyskerne anholdt Svend Erik, der vel var 12-13 år gammel. Jeg var hjemme og blev tilkaldt af far. Det viste sig, at Svend Erik var mistænkt for at have saboteret motorcyklens dæk med knivstik. Jeg var dårlig til tysk, og opgaven var ikke nem for mig. Jeg vidste, at alle de offentlige veje var belagt med skarpe flintesten, og at alle motorkørende led under, at belægningerne også indeholdt små skarpe flinteskærver, som gennemborede dækkene og forårsagede punkteringer. For at overbevise tyskerne om min brors uskyld måtte jeg åbne vores garage og demonstrere, hvordan dækkene på fars opklodsede bil var gennemhullede af sten. Det lykkedes; men metoden indebar en risiko, som far var meget betænkelig ved, nemlig at tyskerne skulle »beslaglægge« hans bil til brevduetransport, hvilket dog heldigvis ikke skete.

Jeg har aldrig haft let ved at lære sprog, og under besættelsen var vi en del, som gjorde en dyd af ikke at ville lære tysk. En gang havde vores private besættelsesstyrke deltaget i en udgående øvelse, men glemt at afbestille den daglige mælkeleverance fra en af de små gårde i nabolaget. Karen husker, at jeg, da tyskerne ikke ville betale for den leverede mælk, blandede mig til støtte for naboen. Bagefter blev jeg rost af tyskernes leder, der hævdede, at jeg talte godt tysk. Karen hævder, at jeg herefter svarede: »Nicht gut und nicht gern«.

Flere af naboerne sludrede ved hjælp af fagter og gebærder med tyskerne, der jo, som naboerne rigtigt sagde, var ganske almindelige mennesker, som uden egen skyld var sendt i krig. Min holdning var i den grad en anden, at naboerne vistnok anså mig for at være lidt småtosset. Engang var jeg på visit hos vores nærmeste nabo, som spenderede noget så sjældent som en cigar på mig. Så ankom vores næstnabo, som arbejdede for tyskerne, til stuen, hvorefter en vis gymnasia-

dreng var uhøflig nok til at slå med nakken og til demonstrativt at forlade stuen – osende på sin gæstecigar.

Der var flere grunde til, at jeg blev anset for at være lidt tosset. Jeg lavede f.eks. noget så usædvanligt som at træne i at løbe, og jeg gjorde det på de offentlige veje. Det gjorde jeg faktisk også i Rungsted; men dér blev det betragtet som en helt normal adfærd. Dengang var det i øvrigt ikke så ukompliceret endda. Rigtige løbesko var dengang kostbare pigsko til brug på løbebaner, så jeg måtte bruge billige og primitive »tennissko« med hårde gummisåler, som ikke gav nogensomhelst affjedring, og resultatet var uvægerligt ømme ankler. Når jeg trænede hjemme, havde jeg også det problem, at der ikke fandtes noget badeværelse på skolen. Det nærmeste man kom hertil, var en udendørs vandhane på skolebygningens nordside. Den forsynede jeg med en gummislange og en vandkandebruser, og så var det problem klaret, selv om udendørs brusebad naturligvis ikke var noget som ansås for normal adfærd.

Besværligheder og glæder under krigen

Under besættelsen var det vanskeligt at skaffe brændsel til dagligstuenes ovn, og det gav far ekstra problemer, for hvor kunne man købe ordentlige tørv? Også kød var en mangelvare, og far installerede derfor et fedesvin i det murede, tomme hønsehus i den gamle skolebygning. Det var et væmmeligt og fugtigt rum, hvilket gav Svend Erik ekstra problemer, når han skulle muge grisemøg. Det blev bestemt ikke bedre af, at grisen ville bide ham i benet. Jeg følte med ham, for selv mugning af duemøg i det rum var så ubehagelig en affære, at jeg i sin tid holdt op med at holde duer, og mon ikke vi her er i nærheden

af forklaringen på, at far i sin tid havde opført hønsehuset i haven.

Heldigvis var skolen ikke besat hele tiden under krigen, og heldigvis var tilværelsen ikke kun sorg og savn under besættelsen. Jeg havde det meget tit pragtfuldt i ferierne sammen med min familie. Vi holdt jo af hinanden, og vi nød at være sammen, selv om det for mit vedkommende kun kunne være i ferierne. Om sommeren cyklede mine søskende og jeg jævnligt de små 20 km til havet, eller de 10 km til Limfjorden ved Vilsund for at bade, og ofte var vi sammen med jævnaldrene. For mig var Karens veninder, som jo kun var et år yngre end mig, naturligvis ganske særligt spændende omgangskreds.

Når gymnastiksalen ikke var besat, og skolen havde sommerferie, kunne vi lege »ikke røre jorden« og andre spændende ting i salen. Vi blev ret skrappe til at sno os i rudestigerne, og både Karen og jeg kunne kravle helt op til loftet og derfra sno os ned til gulvet med hovedet nedad – næsten uden at bremse med hænderne.

Det helt store nummer udviklede Karen og jeg med klatretovene. En af os stod på gelænderet på kanten af balkonen i første sals højde, og den anden satte nede fra gulvet et tov i kraftige svingninger. Herefter bestod nummeret i, at man fra balkonen styrtede sig ud i et frit fald og greb solidt fat i tovet. Karens veninder var specielt imponerede over, at hun turde – og det var jeg faktisk også.

Vi havde det, i betragtning af at landet var besat, forbløffende godt; men det bliver aldrig mig, der vil længes tilbage til at leve i landlige omgivelser. Man må nemlig ikke glemme, at afstanden til naboer og altså også til de kedelige individer var og er meget kort. Jeg husker, at Karen, en af hendes veninder samt en af mine kammerater og jeg på en skøn sommerdag var cyklet de ti km. til limfjordsstranden ved Vildsund, hvor Indre Mis-

sion samme dag holdt sit sommermøde. Mødet fandt sted indendørs; men uheldet ville, at mødedeltagernes pause fandt sted samtidig med, at vi havde et meget uskyldigt optrin på stranden. Pigerne havde fået den ide, at de ville smøre os ind med flødeboller, og kontrasten mellem vore badekostumer og missionsfolkenes tykke sorte klædninger, for slet ikke at tale om divergensen mellem vor livsglæde og de andres livsfjendtlige pietet, var bare for stor. Om aftenen samme dag, da vi på cykel var på vej til Thisted for at danse, mødte vi en hestevogn med en nabo og hans familie, og naboen lænede sig ud fra vognen og råbte: »Nå, I har fået klæjer (tøj) på!«

Samme nabo var en af de få gårdejere, der havde meget travlt med at tjene penge på de tyske anlægsarbejder ved at køre med sin hestevogn. Hans meget ringe popularitet kan måles ved de andre naboers glæde over følgende hændelse: Min gode legekammerat Magnus var genial til med få ord at sige det helt rigtige på rette sted. På en markedsdag, hvor alverden var taget til byen, kom naboen kørende op ad Vestergade, hvor han havde det uheld at møde en velopløst Magnus blandt mange andre naboer, og så slog lynet ned med følgende salve fra Magnus: »Det er godt, bette nabo, at du kan hjælpe tyskerne – ellers kan de ikke klare sig!«

H. P. Myrup

Født i 1924. Cand. oecon. 1960. Lektor ved Aarhus Universitet 1966-74. Fra 1974 til 1994 professor i offentlig driftsøkonomi smst. Prorektor 1980.